

(287), «magranes: margranöpfungel» (Cat.-Alem. de 1502, § 1241), «malgraner arbre conegut: malus punicus; malgrana: fruyta d'aquest», Busa-N. 1507, D-v-1.1, 1.2; «magranes; malum punicum; id. dolces: apyrinon», OPou (*TbPu.*, 62); «magrana: granada», CROS, 1864 (145).

I en obres literàries: «la porga no la poria rebre—. Dirà lo metge: --- preneu, preneu un poc de magrana agra», StVicentF (*Quar.*, 31.140); «volent --- fugir / --- / de Egipte vil, / per adalil / pren Moysès; / no't recort res / de les carns cuytes, / cohombros, fruytes, / figues, magranes / egiptianes / ---», JRoig (*Spill*, 12467). La forma moderna és magrana a la gran majoria del cat. oriental, si bé hi ha *maṅgrānə* a l'Empordà (Biure, 1931); *mangrana* a la del cat. occidental, almenys en el terç Sud (*maṅgrānā*, Albagés, 1935), i en el terç Nord (Cardós i Vall Ferrera, 1932-4); i, tirant a llevant, almenys en el Solsonès, per exemple a Pinell (1964), on el fet que el NL *Malgrau* me'l pronúnciïn *maṅgrāu* i l'adjacent poblet de Miraver, ens fa sospitar que, també el nom d'aqueix fruit, podria sortir per via fonètica, directament, de l'antic *malgrana*, tant com de *mangrana*.

Així continua per algunes parts de la terra valenciana, on veiem *maṅgrāna* a Llucena (BDLC XII, 195) i bastants llocs del Maestrat, després de nou pel Migjorn, si bé a Xixona vacilaven entre això i *magrana* (J. G. M., 1935). Tanmateix la forma valenciana predominant és *magrana*, que és la de CROS i de MGadea, si bé referint-se a un objecte tradicional de l'extrem Sud: «la Magrana d'Ellx: és un globo blau en franjes d'or, el qual servix en la *Consueta* o drama religiós que se representa en valencià antic dins la paròquia major d'eixa ciutat, la vespra de l'Assunta --- figura baixar del cèl, y al estar pròp de la Verge s'òbri y apareix un àngel, que la saluda, dient-li ---» (*T. del Xè* II, 68); en efecte *magrana* m'assenyalen a Alacant, Carlet (J. G. M., 1935), Gandia (BDLC XII, 315), i hi ha el Barranc de la Magrana a la Vall de Gallinera (1963).

Igual a l'Alguer (AORBB v, 174), i a les Illes: a Eivissa (PzCabr.), la major part de Mallorca i Menorca: «--- moltes maçanes, / serves, codonys i magranes, / a trompons / ---», Camps Merc. (*Folk. Men.* I, 166); si bé hi ha una metàtesi *məṅgrə* i *məṅgré* en certes rodalies rústiques mallorquines (Santanyí, Campos, Banyalbufar, BDLC IV, 303). Algunes accs. translàtiques: «toc, anxova, fuetada, cinglada» a Menorca (Ferrer Ginart, *Rond.*, 222); a les altres illes ho apliquen a una espècie de mineral submarí: a la Penya d'Eivissa, junt amb *claus*, per a diverses menes de pedra del fons (1963); a Cabrera, en el fons de la mar ho distingien del *fang*, de la *pedra* i de la 'gleva', traduïnt-ho en cast. *cascajo*, i altres explicacions que em recordaren el *grəspəlá* o *crespellar* de Sant Pol (1968).

Era ja el nom del mossàrab, car l'anomena el nostre botànic Abenbeklariš (a sou del reietó de Saragosa) c. 1111 entre les formes que recollia per Cat.-Aragó, i que, corresponent segurament a moments diversos de la seva activitat, figuren com a *maṅgrāneš* (amb

plural cat.) en un dels seus còdexs, *maṅgrānāš* (o *maṅgrānāš*) en un altre i *ḡaranāš* en el tercer (Simonet, *Glos.*, s. v. *gran-*; Codera, *Rev. de Arag.* v, 343; MzPi., *Orig.*, § 82.2, p. 408).

El català és la llengua més important on s'ha conservat en forma tal aquesta denominació romànica, però també en trobem prolongament en parlars arag. i del castellà i portuguès, sobretot al Nord, en llengua d'oc i en parlars i topònims del Nord d'Itàlia. Tenim *melgrana* en inv. arag. de 1365 (BRAE IV, 344.14), en Alonso de Pal. i avui a Villavieja (salm.); *melgrano* en el gloss. arag. de Palacio (c. 1400), *milgranero* ja en l'arag. Vidal Mayor (c. 1250), *minglana* a la Sierra de Guara (RLiR XI, 106), *manglana* en el de Toledo, d'on el *minllana* que assenyala Codera a Fonç, *malgranar* rimant amb *estar* en la *Razón de Amor* arag. O. (com. S. XIII, RHisp. XIII, 614), *mengrana* en el *Libro de Alexandre*, murc. *milgrana*, i fins avui diuen *mangrane* els jueus espanyols de Monastir (RHisp. LXXIX, 20 540); de l'arag. degué passar al P. Basc *mingrana* (Bertoldi, *ARom.* XVIII, 215) i *mingrana*, si bé es tracta de formes del castellà bascongat que no del basc.

En parlars gallego-portuguesos hi ha bastant d'això: ja assenyala Sarmiento, mj. S. XVIII, *milgrana* a Galicia (*CatgVGall.*, 93r), on hi ha també *milgranda* (< -grāada); *mirgā*, *margā* i *meligrā* a Tras os Montes (RLus. v, 97), també *milgrada* al SE. de la regió (RLus. IV, 188), *migrā* a San Martim de Trebejo, *migrada* a Sabugal (RLus. XXXIII, 302), *meirgada* a la Beira Baixa (RLus. II, 250) i un *milgrāada* ja apareix c. al S. XIII en el *Canc.* de la Vaticana (ASNSL CXXVI, 432); cf. encara C. Michaëlis, *RLus.* XIII, 342-5; i *DECH* (GRANO, n. 6).

En llengua d'oc ja apareixen *milgrana* i *melgrana* en època trobadoresca; avui *miugrano* és la forma del provençal rodanès: *La Miugrano Ente-duberto* títol del llibre de versos del felibre fundador Th. Aubanel; en el baix-llenguadocià es troben *miugrano* i *maugrano* entorn d'Aniana, i *maugranba* o *grauanba* a Puechabon, més cap a Montpeller (*BhZRPb.* LXI, 12, 55).

En it. ha predominat *melagrana*, i per a l'arbre *melagrano*, sobre la nomenclatura del qual i les seves variants dialectals es pot veure VBertoldi (monografia en l'*It. Dial.* VIII). A la meitat del Nord del país han tingut, però, bastant d'extensió formes molt pròximes al tipus català: *magragno* 'magrana' («kornapfel») ja figura en el glossari venecià B, de c. 1400 (*Denkschr. Wien. Akad.* XXII, 176); i fins a Toscana n'han quedat romanalles en un topònim com *Mengrano* (Pieri, *Top. V. d. Arno*, 242), que bé podria haver-se descabdellat fonètic. des de *melgrano*, cf. toscà vg. *antro* 'altro'.

En llatí, per més que no pertanyi a la llengua clàssica, ja en trobem testimonis més o menys tardans, els uns en *-granum*, els altres en *-granatum* i *-ata*. I, en el primer membre, si bé predominen les formes en MAL- (resultants del ll. MALUM 'fruit' i 'poma') també se'n documenten, més o menys tard, algunes on apareix una *i* o *e*, si bé traslladada de síl·laba, que podrien reflectir el tipus en MILLE- *Malogranata* ja figura en Sant Agustí (*ALLG* x, 542) i *malogranatum* en StIsidor